

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск п'ятдесятий перший

**Київ - Вінниця
2018**

Рекомендовано до друку вченою радою

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №12 від 25 квітня 2018 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Гуревич Роман Семенович - доктор педагогічних наук, академік, дійсний член НАПН України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації, директор, (головний редактор).

Коломієць Алла Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи, (заступник головного редактора).

Шевченко Людмила Станіславівна - кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра інформаційних та інноваційних технологій в освіті (відповідальний секретар).

Ничкало Нелля Григорівна - доктор педагогічних наук, академік, дійсний член НАПН України, відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, академік-секретар.

Биков Валерій Юхимович - доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, директор.

Лук'янова Лариса Борисівна - доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, директор.

Радкевич Валентина Олександрівна - доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, директор.

Козяр Михайло Миколайович - доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, ректор.

Лазаренко Наталія Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор.

Акімова Ольга Вікторівна - доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра педагогіки, завідувач.

Бойчук Віталій Миколайович – доктор педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації, заступник директора з наукової роботи.

Гомонюк Олена Михайлівна - доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, кафедра практичної психології та педагогіки.

Ковтонюк Мар'яна Михайлівна - доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра математики та інформатики, завідувач.

Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра алгебри і методики навчання математики, професор.

Паламарчук Ольга Миколаївна - доктор психологічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра психології, завідувач.

Тарасенко Галина Сергіївна - доктор педагогічних наук, професор, Вінницька академія неперервної освіти.

Шахов Володимир Іванович - доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра психології, професор.

Кадемія Майя Юхимівна - кандидат педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра інформаційних та інноваційних технологій в освіті, завідувач.

Гуревич Ірина - професор, PhD, технічний університет м. Дармштадт, Інститут перероблення знань, директор (ФРН).

Беженар Юлія Петрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, установа освіти «Вітебський державний університет імені М.П. Машерова», художньо-графічний факультет, декан (Білорусь).

Ляська Євгенія Івона - доктор педагогічних наук габлітований, професор звичайний, Жешувський університет, вища школа педагогічна в Мисловицях (республіка Польща).

С 91 Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // 36. наук. пр. - Випуск 51 / редкол. - Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. - 465 с.

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники коледжів і вищих навчальних закладів висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, коледжів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти. Статті збірника подано в авторській редакції.

Рецензенти:

О.Г. Романовський, доктор педагогічних наук, професор (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»);

М.С. Корець, доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова);

Л.В. Оршанський, доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка);

Р.В. Сопівник, доктор педагогічних наук, професор (Національний університет біоресурсів і природокористування України);

С.М. Яшук, доктор педагогічних наук, професор (Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини).

ISSN 2412-1142

ISBN 978-966-2337-01-3

УДК [378.016 + 377.016] (06)

© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського ;

© Автори статей;

© ТОВ фірма «Планер»

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCE OF UKRAINE

**VINNYTSIA STATE MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI PEDAGOGICAL UNIVERSITY
EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC INSTITUTE OF PEDAGOGY, PSYCHOLOGY,
PREPARATION OF HIGH QUALIFICATION PROFESSIONALS**

**INSTITUTE OF PEDAGOGICAL AND ADULT EDUCATION
INSTITUTE OF VOCATIONAL TECHNICAL TRAINING
INSTITUTE OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND LEARNING TOOLS**

**MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AND
INNOVATION METHODOLOGIES OF EDUCATION IN
PROFESSIONAL TRAINING: METHODOLOGY, THEORY,
EXPERIENCE, PROBLEMS**

Collection of Scientific Papers

Issue 51

**Kyiv – Vinnytsia
2018**

Approved for the print by the resolution of the Scientific Board
of Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University (Protocol N° 12 of 25.04.2018).

EDITORIAL BOARD:

Gurevych Roman S., Doctor of Pedagogics, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Educational and Scientific Institute of Pedagogy, Psychology, Preparation of High Qualification Professionals, Director, (Editor-in-Chief).

Kolomiets Alla M., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Pro-rector of Research (Deputy Editor-in-Chief).

Shevchenko Liudmyla S., Candidate of Pedagogics, Associate Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Information and Innovation Technologies in Education, Associate Professor (Executive Secretary).

Nychkalo Nellia G., Doctor of Pedagogics, Professor, Active Member of NAES of Ukraine, Department of Professional Education and Education of Adults of NAES of Ukraine, Academician-Secretary.

Bykov Valerii Yu., Doctor of Pedagogics, Professor, Active Member of NAES of Ukraine, Institute of Information Technologies and Learning Tools, Director.

Lukianova Larysa B., Doctor of Pedagogics, Professor, Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine, Director.

Radkevych Valentyna O., Doctor of Pedagogics, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Institute of Vocational Technical Training of NAES of Ukraine, Director.

Koziar Mykhailo M., Doctor of Pedagogics, Professor, Lviv State University of Life Safety, Rector.

Lazarenko Natalia I., Candidate of Pedagogics, Associate Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Rector.

Akimova Olga V., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Pedagogics, Head of Chair.

Boychuk Vitaliy M., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University.

Gomoniuk Olena M., Doctor of Pedagogics, Professor, Khmelnytskyi National University, Chair of Practical Psychology and Pedagogics.

Matiasz Olga I., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Algebra and Mathematics Methodologies of Education, Professor.

Tarassenko Galyna S., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia Academy of Continuing Education.

Kovtoniuk Mariana M., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Mathematics and Informatics.

Palamarchuk Olga M., Doctor of Psychology, Associate Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Psychology, Head of Chair.

Shakhov Volodymyr I., Doctor of Pedagogics, Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Psychology, Professor.

Kademiia Maiia Yu., Candidate of Pedagogics, Associate Professor, Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskiy Pedagogical University, Chair of Information and Innovation Technologies in Education, Head of Chair.

Gurevych Iryna, Professor, PhD, Knowledge Processing Institute of Darmstadt Technical University, Director (Germany).

Bezhenar Yulia P., Candidate of Pedagogics, Associate Professor, The Educational Establishment «Vitebsk State University named after P.M. Masherov», Faculty of Art and Graphics, Dean (Byelorussia).

Liaska Evgeniia Ivona, Habilitated Doctor (Pedagogics), Professor Ordinarius, Zheshevskiy University, High Pedagogic School in Myslovycsi (Poland).

C 91 Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training:
Methodology, Theory, Experience, Problems // Collection of Scientific Papers. - Issue 51 / Editorial
Board. - Kyiv-Vinnytsia: TOV «Planer», 2018. - 465 p.

The collection of scientific papers is devoted to theoretical and applied aspects of application of modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training, junior specialists, bachelors, specialists and masters. It presents a wide range of scientific works by famous scientists, pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments. The target readership of scientific papers collection includes pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments and institutions of postgraduate pedagogic education. The articles are presented in author redaction.

Reviewers:

O.G. Romanovsky, Doctor of Pedagogics, Professor (National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»);

N.S. Korets, Doctor of Pedagogics, Professor (National Pedagogical Dragomanov University);

L.V. Orshansky, Doctor of Pedagogics, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University);

R.V. Sopivnyk, Doctor of Pedagogics, Professor (National University of life and environmental sciences of Ukraine);

S. M. Yaschuk, Doctor of Pedagogics, Professor (Pavlo Tychyna Uman Statepedagogical University).

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ДІАЛОГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті підкреслено актуальність проблеми формування комунікативних умінь студентів-медиків у процесі їх підготовки у вищих медичних навчальних закладах. Розглянуто поняття комунікативних умінь та висвітлено точку зору автора щодо переліку основних комунікативних умінь сімейних лікарів, до якого віднесено: уміння слухати, уміння сприймати невербальні комунікативні сигнали, уміння говорити, уміння користуватися невербальними засобами комунікації, комплексне уміння вести бесіду, яке включає в себе уміння самопрезентації у спілкуванні, уміння встановлювати контакт з пацієнтом, уміння розуміти особистість пацієнта та його внутрішній стан, уміння враховувати вікові й психологічні особливості пацієнтів, уміння проявляти співчуття, доброзичливість і повагу, уміння вселити хворому віру у власні сили, уміння керувати своєю поведінкою та переборювати психологічні бар'єри.

Розкрито сутність діалогових технологій навчання як сукупності форм і методів навчання, що спрямовані на досягнення навчальної мети через комунікацію. Визначено компоненти та характерні риси діалогових технологій навчання, окреслено умови, необхідні для організації навчального діалогу у закладах вищої освіти. Підкреслено значну дидактичну цінність діалогових технологій у зв'язку з їх здатністю розвивати різноманітні комунікативні уміння. Визначено, що практичне застосування діалогових технологій навчання передбачає роботу у парах, мікрогрупах, макрогрупах, колективі. Виявлено та охарактеризовано форми й методи діалогових технологій навчання, що, на думку автора, найбільш активно сприяють формуванню комунікативних умінь майбутніх сімейних лікарів – дискусії, евристичні бесіди, проблемні завдання, мозковий штурм, тренінги.

Ключові слова: уміння, комунікативні уміння, технологія навчання, діалогова технологія навчання, форми та методи діалогового навчання, майбутні сімейні лікарі.

Summary The article emphasizes the importance of teaching communicative skills to future general practitioners in medical undergraduate training. The author defines the concept of communication skills and identifies the main communication skills which are necessary for general practitioners. They are listening skill, speaking skill, skills to understand and to use non verbal communication and a complex dialogue skill comprising self-presentation skill, ability to come into contact with patients, ability to understand patients' personality and emotions, ability to deal with other people taking into account their age and psychological features, ability to express empathy, benevolence and respect, ability to support and reassure patients, self-control skill and ability to overcome barriers to communication.

Dialogue educational technology is defined as a set of teaching methods and forms of teaching aimed at achieving educational goals through communication. The components and main features of dialogue educational technology are described. The conditions needed to organize educational dialogue in undergraduate training are outlined. The author emphasizes an important role of dialogue educational technology in teaching communication skills to future general practitioners. The practical application of dialogue educational technology involves pair work, work in groups of 3-4, work in groups of 5-6, and team work. The author attempts to point out the forms and methods of dialogue educational technology which most actively contribute to the development of future general practitioners' communication skills. They are discussions, heuristic dialogues, problem solving, brainstorming and training.

Key words: skills, communication skills, educational technology, dialogue educational technology, forms and methods of dialogue educational technology, future general practitioners.

Постановка проблеми. Реформування в системі охорони здоров'я створює нові вимоги до сучасних сімейних лікарів, які повинні не тільки мати широкі знання з різноманітних галузей медицини, а й бути готовими до діалогу і встановлення особистісного контакту з особою будь-якого віку, статі, професії, характеру. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує проблема формування комунікативних умінь студентів-медиків у процесі їх підготовки у вищих медичних навчальних закладах, яка спонукає до пошуків нових, більш інтенсивних та ефективних методів навчання, до застосування новітніх підходів до освітнього процесу. Один з таких підходів передбачає відмову від традиційного викладання основ наук й реалізацію діалогічних відносин між викладачами та студентами, що сприяє становленню толерантної, соціально-активної особистості майбутнього фахівця,

здатної до конструктивної співпраці, різнопланової комунікації у професійній діяльності. Відповідно, організація діалогу та застосування діалогових технологій є досить актуальними завданнями для сучасної вищої школи.

Аналіз попередніх досліджень засвідчує що, зміст та структуру комунікативних умінь було розкрито у працях І. Зимньої, С. Єлканова, Л. Кайдалової, В. Кан-Калика, Є. Клімова, О. Леонтєєва, А. Мудрика, Л. Уманського та ін. Проблема формування комунікативних умінь майбутніх фахівців була в центрі уваги М. Васильєвої, О. Галкіної, Т. Єфанової, В. Каплінського, А. Кондратюк, В. Кручек, Л. Савенкової, Т. Шепеленко та ін. Технологія діалогового навчання активно досліджувалася такими українськими науковцями як С. Амеліна, В. Гончаров, І. Дичківська, В. Масич, І. Небеленчук, Ю. Підборський, О. Пісоцька, Г. Радчук, С. Сисоєва, О. Тамаркіна та ін.

Мета статті - проаналізувати сутність та зміст комунікативних умінь сімейного лікаря, встановити роль діалогових технологій у якості ефективного чинника їх формування у процесі фахової підготовки студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. Професія сімейного лікаря передбачає інтенсивну комунікацію з пацієнтами, їх родичами, колегами, при чому від її ефективності зазвичай залежить психологічний клімат у медичному закладі, позитивна психологічна налаштованість учасників лікувально-діагностичного процесу, що в свою чергу позначається на успішності лікувальних заходів. Здатність лікаря ефективно здійснювати професійну комунікацію сприяє встановленню і підтриманню психологічного контакту з хворими, дозволяє більш точно проводити діагностику, отримати схвалення плану лікування, надавати пацієнтам адекватну медичну інформацію, аргументовано переконувати їх вести більш здоровий спосіб життя, проводячи таким чином профілактику хвороб. Особливість професійної комунікації сімейного лікаря полягає в тому, що кожен пацієнт очікує від нього моральної підтримки й теплої слова, сподівається отримати співчуття та піклування, а відверта та чуйна розмова здійснює на нього лікувальний вплив, переконуючи в тому, що до його проблем відносяться з увагою. Таким чином, мистецтво професійної комунікації виступає невід'ємною вимогою до особистості сімейного лікаря, що актуалізує необхідність його досконалого володіння комунікативними вміннями.

Насамперед, коротко окреслимо сутність наукової категорії «уміння». Проведений аналіз науково-педагогічних джерел засвідчив, що вмінням вважають: готовність до усвідомлених і точних дій [14, с. 43]; здатність людини належно виконувати певні дії, що заснована на доцільному використанні набутих знань, навичок, досвіду [5, с. 338]; засвоєний спосіб виконання дії, що забезпечується сукупністю набутих знань і навичок, формується шляхом вправ, надає можливість якісного виконання дії не тільки у звичних, але й у змінених обставинах [16, с. 347]. Відповідно до точки зору А. Мудрика, уміння – це володіння складною системою психічних і практичних дій, необхідних для цілеспрямованої регуляції діяльності наявними у суб'єкта знаннями та навичками [15, с. 100].

Слід констатувати, що в наукових колах немає єдиного підходу до трактування поняття «комунікативні уміння». Традиційно їх розуміють як уміння здійснювати спільну діяльність через правильно створену систему спілкування, цілеспрямовано організовувати й керувати процесом спілкування [8, с. 46]. О. Галкіна називає комунікативні уміння комплексом усвідомлених комунікативних дій, що базуються на високій теоретичній та практичній підготовленості особи, котра дозволяє їй творчо використовувати знання для відображення та перетворення дійсності [2, с. 20]. В свою чергу В. Кручек трактує дане поняття як систему психічних та практичних операцій, які обумовлюють встановлення взаємовідносин між особами, надаючи можливість здійснювати та регулювати процес спілкування відповідно до мети та умов [10, с. 8]. Нам близьке визначення Т. Єфанової, яка комунікативні уміння майбутніх фахівців вважає володінням розумовими та практичними діями, що спрямовані на встановлення і підтримку взаємовідносин з партнерами у процесі навчальної і професійної діяльності [7].

Таким чином, спираючись на трактування А. Мудрика та Т. Єфанової, розглядаємо комунікативні уміння майбутніх сімейних лікарів як володіння системою розумових і практичних дій, що засноване на продуктивному застосуванні набутих знань і дозволяє організувати й регулювати процес професійної комунікації.

Ретельне вивчення наукових праць, присвячених психології спілкування та міжособистісних відносин, дозволило виявити комунікативні уміння, наявність яких є неодмінною умовою успішної комунікації - уміння слухати, уміння сприймати невербальні комунікативні сигнали, уміння говорити та уміння доречно користуватися невербальними засобами комунікації. Науковці [1; 6; 9; 18] наголошують на величезному значенні цих умінь для комунікації фахівців-медиків, підкреслюючи, що вони є невід'ємними її компонентами та основою правильного розуміння партнерами один одного.

Дослідники також визначають широкий спектр специфічних комунікативних умінь, необхідних у практичній діяльності лікаря. Зокрема, І. Вітенко до таких умінь відносить уміння співпереживати і співчувати, уміння вселяти хворому віру у власні сили, проявляти доброзичливість і повагу [1, с. 113], Є. Клімов – уміння сприймати почуття і характер людини, уміння увявити внутрішній світ іншого, оптимістичний підхід до людини, здатність співпереживати іншому, доброзичливість і чуйність, готовність прийти на допомогу, занепокоєність долями людей, терплячість та поблажливність [9, с. 186-187]. Б. Петровський додає до цього переліку уміння самопрезентації, яке відіграє значну роль у встановленні контакту з пацієнтом, оскільки перше враження про

лікаря складається на основі його зовнішнього виду, манери поведінки, стилю спілкування [6, с. 334]. В свою чергу, М. Філоненко вважає ключовими такі комунікативні уміння лікаря: уміння вести бесіду з пацієнтом, враховувати індивідуальні психологічні особливості пацієнтів, керувати власним психічним станом, переборювати психологічні бар'єри, проявляти співчуття, проникати у внутрішній світ пацієнта, вислухати і дати пораду, аналізувати усі компоненти своєї діяльності [18, с. 131]. Особливо важливого значення вчені [1; 18] надають умінню лікаря вести бесіду, яке вимагає від фахівця знань принципів ведення розмови, створення відповідних психологічних умов, використання прийомів, котрі дозволяють правильно будувати діалог з хворим та отримати необхідну інформацію.

Отже, у нашому баченні, перелік комунікативних умінь сімейного лікаря повинен включати в себе: уміння слухати, уміння сприймати невербальні комунікативні сигнали, уміння говорити, уміння користуватися невербальними засобами комунікації, комплексне уміння вести бесіду, що охоплює уміння самопрезентації у спілкуванні, уміння встановлювати контакт з пацієнтом, уміння розуміти особистість пацієнта та його внутрішній стан, уміння враховувати вікові й психологічні особливості пацієнтів, уміння проявляти співчуття, доброзичливість і повагу, уміння вселити хворому віру у власні сили, уміння керувати своєю поведінкою та переборювати психологічні бар'єри.

У процесі вивчення практичних механізмів формування комунікативних умінь майбутніх сімейних лікарів встановлено, що вагомим потенціалом у цій сфері володіють діалогові технології навчання. Виходячи з цього, вважаємо за необхідне проаналізувати їх сутність та основні характеристики.

У науковій літературі під терміном «технологія» у широкому значенні мають на увазі «мистецтво оволодіння процесом, певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів» [3, с. 101] чи «знання, науку про майстерність» [13, с. 308]. Серед дослідників немає одностайності у підходах до визначення поняття «технологія навчання». Відповідно до тлумачення ЮНЕСКО, це - системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти [5, с. 331]. Як зазначає В. Гладуш, навчальна технологія окреслює шляхи засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах навчальної дисципліни, теми, проблеми [3, с. 103]. В контексті досліджуваної проблеми скористаємося визначенням І. Малафіїка, яке трактує технологію навчання як своєрідний алгоритм дій, правильне виконання яких у визначеній послідовності веде до наперед запланованого, передбачуваного результату [13, с. 313].

Слід зазначити, що на сьогодні науковці одностайно підтримують ідею діалогізації навчання, яка відповідає вимогам демократичного, громадянського, інформаційного суспільства та обумовлена головними положеннями сучасної філософії освіти на засадах співробітництва й гуманізму. Завдяки цьому, діалогові технології навчання є досить затребуваними та актуальними як джерело позитивних зрушень у сфері вищої освіти.

Під діалоговими технологіями розуміють науково обґрунтовану дидактичну систему методів, прийомів, видів і форм педагогічної діяльності, що спрямована на досягнення навчальної мети через комунікацію всіх учасників навчального процесу та їхню взаємодію, спільний пошук рішень, пізнання сутності предмета чи явища завдяки різномірним діалогам [12, с. 9]. Сутність даної технології О. Тамаркіна вбачає в тому, що навчання організується таким чином, що студенти залучаються до процесу пізнання, коли вони можуть обмінюватися думками та ідеями в умовах емоційного комфорту і творчої атмосфери, тобто в умовах діалогу. Характерними рисами діалогових технологій навчання науковець визначає: форму спілкування, у якій точка зору кожного учасника є почутою і важливою для всіх; формування точки зору суб'єкта на основі відтворення в ній інших моделей розуміння проблеми іншими суб'єктами; пошук та народження істини у процесі діалогічного спілкування суб'єктів; варіативність людського мислення; врахування не лише власних думок, а й логіки інших суджень, іноді протилежних [17, с. 97-98]. До компонентів педагогічної діалогової технології Н. Гойдош відносить учителя-комунікатора, який задає смислову спрямованість діалогу; мотив і мету освіти, тобто те, що повинно викликати в діалозі бажання учня вербалізувати особливий сенс; зміст, що створює потенційне поле для формування сенсів; код комунікації, який може бути представлений усним чи письмовим діалогом; учня-реципієнта з його мотиваційно-смисловими особливостями [4, с. 74].

В сучасних науково-педагогічних дослідженнях [11; 17] встановлено умови, необхідні для організації навчального діалогу у вищій школі: підготовленість викладача і студентів; наявність, як мінімум, двох партнерів, спільного предмета спілкування та базової інформації у партнерів по комунікації; створення мотивації та присутність інтересу до обговорюваної проблеми; реалізація принципу проблемності; зворотній зв'язок; встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин та створення комфортного середовища, яке спонукає до висловлювання власної точки зору; такт і демократичний характер поведінки викладача як організатора діалогу; взаємне прийняття й розуміння позиції іншого; природна мотивованість та експромтність мовлення; однозначність використання мови та невербальних засобів спілкування.

Зауважимо, що в наукових працях [4; 11; 17] підкреслюється значна дидактична цінність діалогових технологій у зв'язку з тим, що вони розвивають та вдосконалюють різноманітні комунікативні уміння, а саме: уміння діалогічного спілкування та співпраці, уміння висловлювати свої думки та сприймати висловлювання співрозмовника, уміння розуміти почуття та переживання партнера, увійти в контакт та орієнтуватися в комунікативній ситуації, уміння ставити питання, вести бесіду чи дискусію, робити висновки, проявляти повагу до партнера, уміння уточнити, розвинути, аргументувати та обґрунтувати свою точку зору. Як бачимо, здатність даних технологій до формування значної кількості комунікативних умінь є широко визнаною, адже в сучасній науці було переконливо доведено, що навчити студентів спілкуватися можливо лише у випадку, коли їх ставлять в умови спілкування.

Практичне застосування діалогових технологій навчання передбачає роботу у парах, мікрогрупах (3-4 студенти), макрогрупах (5-6 студентів), колективі та вимагає використання відповідних методів навчання, серед яких – проблемні лекції, лекції-діалоги, різні типи бесід (аналітична, евристична, повідомлююча, закріплююча, індивідуальна, фронтальна, співбесіда), семінари-дискусії та семінари-бесіди, проблемно-пошукові діалоги, групові дискусії та диспути, мозковий штурм, прес-конференції, тренінги, рольові ігри, творчі й евристичні запитання й завдання, проблемні завдання, кейс-метод [11; 12; 17]. Аналіз даних видів навчального діалогу, а також власний досвід застосування діалогових технологій дає підстави визначити ті форми та методи навчання, що, на наш погляд, найбільш активно сприяють формуванню комунікативних умінь майбутніх сімейних лікарів – дискусія, евристична бесіда, проблемні завдання, мозковий штурм, тренінги. Коротко окреслимо їх сутність.

Під дискусією розуміють метод групового обговорення проблеми з метою з'ясування істини шляхом зіставлення різних думок [3, с. 388]. Евристичну бесіду визначають як запитально-відповідну форму навчання, за якої викладач не повідомляє студентам готових знань, а вміло поставленими питаннями, які не містять прямої відповіді, змушує їх самих на основі своїх уявлень, знань, спостережень, життєвого досвіду приходити до нових висновків, понять і правил [5, с. 108]. Характерною рисою проблемного завдання є наявність проблеми – ситуації під час діяльності, яка містить суперечності наукового, організаційного чи іншого характеру і являє собою перешкоди, що виникають у досягненні суб'єктом цілеспрямованого результату своєї діяльності [3, с. 407]. Метод мозкового штурму передбачає обмірковування проблемної чи життєвої ситуації, пошук і вироблення якомога більшої кількості альтернативних способів виходу з неї, оцінку та аналіз кожної з поданих ідей [14, с. 70]. Тренінгами називають таку форму навчання, яка включає в себе короткі теоретичні семінари та практичне відпрацювання навичок за короткий проміжок часу шляхом моделювання ситуації, з якою може зустрітися майбутній фахівець, та самостійного пошуку студентом її вирішення [2, с. 56-57]. Всі ці форми і методи навчання, надаючи можливість висловитися усім студентам, забезпечують найвищий ступінь вербалізації навчального процесу; активізують максимальну кількість студентів на занятті, об'єднуючи їх з метою пошуку вирішення поставленої проблеми; відтворюють типові ситуації професійної комунікації, стимулюють творчу співпрацю студентів, заохочують їх до пошуку компромісу та сприяють розвитку толерантності й емпатії.

Висновки. Отже, вивчення сутності, характерних особливостей, дидактичних можливостей, форм і методів діалогових технологій навчання дозволяє стверджувати, що вони, створюючи діалогічне комунікативне середовище, забезпечують умови для набуття та вдосконалення комунікативних умінь майбутніх сімейних лікарів.

Список використаних джерел:

1. Вітенко І. С. Медична психологія : підручник / І. С. Вітенко. – К : Здоров'я, 2007. - 208 с.
2. Галкина Е. Н. Формирование коммуникативных умений у будущих специалистов сферы обслуживания : монография / Е. Н. Галкина, А. А. Толстенева. - Н. Новгород : НГПУ, 2012. - 117с.
3. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навчальний посібник / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Дніпропетровськ, 2014. – 416 с.
4. Гойдош Н. Діалогові технології навчання у системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов / Н. Гойдош // Гуманітар. вісн. держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : Педагогіка. Психологія. Філософія. - 2012. – Вип. 26. – С. 70–75.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.
6. Деонтология в медицине : в 2 т. Т. 1. Общая деонтология / О. С. Белорусов, И. В. Богорад, Н. П. Бочков; ред. Б. В. Петровский; АМН СССР. - М. : Медицина, 1988. - 352 с.
7. Ефанова Т. И. Сущностная характеристика коммуникативных умений бакалавров по направлению подготовки «Прикладная информатика» / Т. И. Ефанова, Э. Н. Нигматуллина, А. Ф. Мустафин, Н. Н.Савицкая, С. К. Савицкий // Сборники конференций НИЦ Социосфера. - 2014. - №7.- С. 68-78.
8. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : книга для учителя / В. А. Кан-Калик. - М. : Просвещение, 1987. - 190 с.
9. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Климов. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.

10. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. А. Кручек. - К., 2004. - 19 с.
11. Масич В. В. Досвід використання діалогічного навчання в практиці сучасної вищої школи / В. В. Масич // Педагогіка та психологія. - 2013. - Вип. 43. - С. 54-63.
12. Небеленчук І. О. Діалогові технології навчання зарубіжної літератури учнів 5-7 класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (зарубіжна література)» / І. О. Небеленчук. – Київ, 2011. – 20 с.
13. Малафійк І. В. Дидактика : навчальний посібник / І. В. Малафійк. – К. : Кондор, 2005. – 397 с.
14. Мартиненко С. М. Загальна педагогіка : навчальний посібник / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. - К. : МАУП, 2002. - 176 с.
15. Мудрик А. В. Общение в процессе воспитания : учебное пособие / А. В. Мудрик. - М. : Педагогическое общество России, 2011. - 320 с.
16. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підручник. – 2-ге вид. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.
17. Тамаркіна О. Л. Застосування діалогових технологій в навчальному процесі / О. Л. Тамаркіна // Проблеми лінгвістики й методики викладання мов у контексті входження України в Європейський простір : збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції. – Умань : УНУС, 2016. – С. 97-99.
18. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник / М. М. Філоненко. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 224 с.

УДК 378.147.022

В.А. Петрук, Вінниця, Україна / V.A. Petruk, Vinnitsa, Ukraine
Ю. Г. Сабадош, Вінниця Україна / Yu.G. Sabadosh, Vinnitsa Ukraine
petruk-va@ukr.net

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. В статті подано сутність поняття самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з технічною вищою освітою. Виявлено, що проблеми рівня розвитку самоосвітньої компетентності студентів технічних спеціальностей залежать від недостатньо розроблених теоретико - методичних засад формування та розвитку самоосвітньої компетентності у процесі навчання в технічному ВНЗ майбутніх інженерів, а це негативно може позначатися на процесі їхнього фахового становлення.

Запропоновано підходи до розвитку її компонент у процесі навчання іноземних мов, зокрема пропонується ідея інтеграційних занять, оснований на міжпредметних зв'язках з тем технічного перекладу, де студенти мають презентувати навчальний матеріал зі спеціальних або фундаментальних дисциплін англійською мовою. Наприклад, сумісно з викладачами вищої математики розроблено симуляційну гру «Міжнародна наукова конференція: Застосування диференціальних рівнянь у розв'язку технічних задач». Учасникам пропонуються ролі науковців інших країн та перекладачів. Стимуляційна система оснований на балах колоквиумів запланованих для вивчення розділу з вищої математики та тем із англійської мови. Аналіз результатів із обговоренням помилок з обох дисциплін обов'язковий і проводиться на основі протоколів гри (форми розроблено) кожного викладача.

Ключові слова: компетенція, компетентність, самоосвіта, самоосвітня компетентність, іноземна мова, симуляційна гра, вища математика, іноземна мова.

Abstract. The article presents the essence of the concept of self-educational competence of future specialists with technical higher education. It has been revealed that the problems of the level of development of self - educational competence of students of technical specialties depend on insufficiently developed theoretical and methodical principles of formation and development of self - educational competence in the process of studying at technical higher educational institutions of future engineers, and this can negatively affect the process of their professional formation.

The approaches to the development of its components in the process of teaching foreign languages are offered, in particular, the idea of integration classes based on interdisciplinary connections with technical translation subjects where students have to present educational material on special or fundamental disciplines in English is proposed. For example, in conjunction with the teachers of higher mathematics, the simulation game "International scientific conference: Application of differential equations in the solution of technical problems" was developed. Participants are offered the role of academics from other countries and translators. The stimulation system is based on colloquium scores scheduled for the study of the higher mathematics section and the topics in English language. Analysis of the results with the discussion of errors from both disciplines is mandatory and is based on the protocols of the game (forms developed) by each teacher.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В
ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

С 91 Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців:
методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. - Випуск 51 / редкол. - Київ-Вінниця: ТОВ
фірма «Планер», 2018. - 465 с.

Відповідальний за випуск	Р.С. Гуревич
Оригінал-макет	С.Ю. Люльчак
Технічний редактор	О.Ю. Бойчук
Комп'ютерний набір	Л.А. Любарська
Дизайн обкладинки	Р.П. Медведєв

Збірник наукових праць включено до наукометричних баз:
Index Copernicus, Google Scholar, Україніка наукова

Збірник наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» включено до переліку наукових фахових видань України у галузі «Педагогічні науки» (наказ Міністерства освіти і науки України № 1328 від 21 грудня 2015 року).

**Засновник Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

Офіційна веб-сторінка журналу:
<http://vspu.edu.ua/faculty/imad/sc.php>

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації –
серія КВ № 8417. Видане 06.02.2004 р.**

Підписано до друку 01 червня 2018 р.
Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк різнографічний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 25
Наклад 100 прим.
ТОВ Фірма «Планер»

Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців серія ДК №3506 від 25.06.2009 р.

21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2
Тел.: (0432) 52-08-64; 52-08-65

<http://www.planer.com.ua> E-mail: sale@planer.com.ua